

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

МИХАЙЛОВОЇ ЛЮБОВ ІВАНІВНИ

на дисертаційну роботу Ващенко Тетяни Володимирівни

«Організаційно-економічні засади формування стратегії

імпортозаміщення промислового підприємства»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами

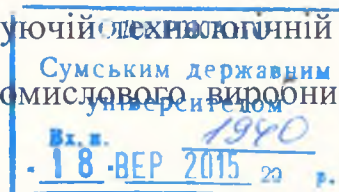
(за видами економічної діяльності)

1.Актуальність обраної теми дослідження

На сьогодні в Україні вітчизняний ринок промислової продукції набув рис світового, на якому, щоб утриматися вітчизняним товаровиробникам, необхідно здійснювати пошук та застосування дієвих стратегій розвитку. Щоб вистояти в такій боротьбі та забезпечити довгостроковий розвиток вітчизняні промислові підприємства мають орієнтуватися на застосування стратегій переорієнтації на виготовлення інноваційної, конкурентоздатної на світових ринках продукції.

Серед основних напрямів дій вітчизняних підприємств на шляху інноваційного розвитку є, по-перше, імпорт закордонних інноваційних технологій та розробка і впровадження власних інновацій. Фактично другий напрям передбачає використання принципу імпортозаміщення, що при позитивному результаті дозволить вітчизняним підприємствам здійснити різкий прорив на ринку під власними торговими марками і дасть змогу зайняти стійкі позиції в довготривалій перспективі.

Тривале переважання зростання обсягів імпорту промислової продукції над експортом, старіння виробничого потенціалу, від'ємне зовнішньоторговельне сальдо країни, а також відсутність реальних реформ в економіці призвело до вичерпання можливостей подальшого ефективного функціонування підприємств промисловості на існуючій технологічній базі та економічного зростання країни. Залежність промислового виробництва

України від імпорту у 2013 р. становила 30,9%, а частка імпортової компоненти в експорті за національними рахунками досягає 66,1%.

Отже, переорієнтація процесу виробництва промислових підприємств на власні сили стає актуальним та перспективним завданням. Адже попри значну наукову базу досліджень у сфері імпортозаміщення, теоретико-методичні питання та практичні аспекти формування стратегії імпортозаміщення на рівні підприємств є малодослідженими.

Таким чином, виходячи з вищезазначених позицій, дисертаційна робота Ващенко Т.В. на тему «Організаційно-економічні засади формування стратегії імпортозаміщення промислового підприємства» є актуальним науковим дослідженням, має наукове та практичне значення.

2. Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки.

Дисертаційна робота виконана у контексті державних програм, господарсько-договірних тем та ініціативних досліджень Сумського державного університету: «Фундаментальні основи формування механізмів забезпечення інноваційного розвитку економічних систем» (№ ДР 0109U008930), «Дослідження маркетингового середовища та інфраструктури промислових підприємств» (№ ДР 0112U008149), «Механізми формування ринково-орієнтованих стратегій інноваційного прориву» (№ ДР 0112U008148), складовою частиною яких є наукові розробки дисертанта.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Вивчення представленої дисертаційної роботи Ващенко Т.В., автореферату та опублікованих праць дає можливість відзначити, що наукові результати, висновки та рекомендації характеризуються необхідним рівнем обґрунтованості і є достатньо аргументованими.

У роботі була використана значна кількість інформаційних джерел з досліджуваної проблематики, у т.ч. електронних ресурсів, представлених у мережі Internet (зібрані й опрацьовані особисто автором), що дозволило

провести глибокий критичний аналіз фактичного матеріалу. Поряд із науковою літературою автором ґрунтовно опрацьовані законодавчі, нормативно-правові акти, типові методики, статистична інформація, звітність підприємств та інші інформаційні матеріали.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджується їх публікацією у фахових виданнях (6 публікацій) і оприлюдненням на профільних науково-практичних конференціях різних рівнів із широкою географією проведення.

Висновки є логічно обґрунтованим підсумком проведеної роботи, повністю відображають основні положення проведеного автором дослідження, а також можливі напрями їхнього використання у вирішенні науково-прикладних завдань формування та реалізації стратегії імпортозаміщення на промислових підприємствах.

4. Повнота викладу основних результатів в наукових працях.

Основні положення дисертаційної роботи достатньо повно та змістовно викладені в опублікованих за темою дисертації 20 наукових працях (із них 16 належать особисто автору) загальним обсягом 6,02 друк. арк., із яких особисто авторові належать 5,29 друк. арк., у тому числі 2 підрозділи у колективних монографіях, 6 статей у наукових фахових виданнях України (із них 3 публікації ввійшли до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у інших наукових виданнях України, 11 публікацій у збірниках матеріалів конференцій. Список зазначених праць наведено в авторефераті та дисертаційній роботі.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

5. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота структурно включає вступ, три розділи, висновки, чотири додатки, список використаних джерел.

Вивчення автореферату дисертаційного дослідження, змісту дисертації й опублікованих автором наукових праць дає підстави стверджувати, що

основні наукові положення, висновки й рекомендації отримані дисертантом самостійно, містять низку теоретичних і науково-методичних положень, які розширюють доробок економіки підприємства в частині формування та реалізації стратегії імпортозаміщення.

1. Автором у підрозділі 1.1 ґрунтовно проаналізовано підходи різних вчених до трактування терміну «імпортозаміщення» (с. 11-14 дисертації, табл. 1.2 на с. 17-18 дисертації), що дозволило на основі встановлення переваг та недоліків кожного з розглянутих визначень, запропонувати власний підхід до трактування цієї економічної категорії (с. 18 дисертації). Окрім того аналіз існуючих поглядів та термін «стратегія» (табл. 1.1 на с. 16-17 дисертації) дозволив автору поглибити теорію стратегічного управління промисловим підприємством за рахунок удосконалення категорії «стратегія імпортозаміщення промислового підприємства» (с. 18-19 дисертації, с. 5 автореферату), під яким автор розуміє певний системний підхід, що направлений на зменшення питомої ваги імпорту в складових елементах готової продукції підприємства як головного результуючого показника виконання його місії.

2. На основі узагальнення існуючих класифікацій маркетингових стратегій (с. 21-22 дисертації) автором запропоновано нову класифікаційну ознаку «за напрямом трансформації структури комплектуючих готової продукції» (табл. 1.3 на с. 22 дисертації, с. 6 автореферату), яка дозволила визначити місце стратегії імпортозаміщення серед інших маркетингових стратегій та встановити напрями, за якими вона може бути реалізована на промисловому підприємстві.

3. У підрозділі 2.1 (с. 74-81) автором ґрунтовно викладено різні підходи до проведення стратегічного аналізу підприємства. Серед загальної їх сукупності автором для подальшої роботи обрано матричні методи як такі, що найкраще підходять для порівняльної оцінки діяльності аналізованого підприємства з конкурентами та встановлення позицій підприємства на ринку. В результаті комбінування інструментів SWOT-, PEST- та SPACE-аналізів автором удосконалено методичний підхід до визначення доцільності

переведення діяльності підприємства на засади імпортозаміщення (с. 76-81, 142-147 дисертації, с. 7 автореферату). Головним критерієм прийняття управлінського рішення за даним підходом виступає значний рівень залежності підприємства від імпортних контрагентів та підвищення впливу зовнішнього середовища. Окрім того, автором запропоновано, для визначення об'єкта впровадження стратегії імпортозаміщення на підприємстві, використовувати основні інструменти аналізу його товарного портфеля, що дозволяє встановлювати найбільш вагомі та найбільш перспективні з точки зору імпортозаміщення для підприємства товарні групи (с. 80-83, 148-151 дисертації, с. 7-9 автореферату).

4. В підрозділі 2.3 дисертації (с. 102-122) автором удосконалено методику обґрунтування вибору напрямів реалізації стратегії імпортозаміщення. Головною відмінністю від існуючих підходів є те, що автор пропонує приймати управлінське рішення на основі поєднання таких критеріїв як наявний техніко-економічний стан, фактори ринкового середовища, міра ринкового ризику та додаткова дохідність інвестиційного проекту (с. 8-10 автореферату). Такий комплексний аналіз дозволяє підвищити ступінь об'єктивності управлінського рішення та зробити процес його прийняття більш формалізованим та таким, що базується на кількісних показниках.

5. Найбільшої уваги заслуговує розроблений автором науково-методичний підхід до реалізації процесу формування стратегії імпортозаміщення на промисловому підприємстві (рис. 2.17 с. 104 дисертації, рис. 2 с. 8 автореферату). Даний підхід базується на поєднанні трьох рівнів аналізу, а саме – стратегічного аналізу (с. 74-81 дисертації), портфельного аналізу (с. 102-110 дисертації) та проектного аналізу (с. 111-115 дисертації). На основі їх результатів, що зведені до матриці, побудованої в координатах «частка групи в товарному портфелі підприємства» та «ступінь пріоритету напряму реалізації стратегії імпортозаміщення» (рис. 2.21 с. 116 дисертації, рис. 3 с. 10 автореферату) приймається рішення про вибір запропонованих автором

напрямів розвитку товарної політики підприємства на засадах імпортозаміщення (рис. 2.2 с. 72 дисертації, рис. 1 с. 7 автореферату).

6. Поглиблює теорію стратегічного управління доповнений автором механізм формування стратегії імпортозаміщення на промисловому підприємстві (рис. 3.1 с. 126 дисертації, рис. 4 с. 12). Авторські пропозиції полягають у доповненні функцій стратегічного управління такими, що стосуються переходу на імпортозаміщення, а саме: проведення аналізу доцільності впровадження стратегії імпортозаміщення, вибір об'єкту впровадження, обґрунтування напряму її реалізації, які в сукупності зводяться до однієї функції – формування стратегії імпортозаміщення. Окрім того автором сформовано ієрархію принципів стратегічного управління на засадах імпортозаміщення (рис. 3.2 с. 130 дисертації), доповнено забезпечуючу систему механізму розробленим методичним апаратом та виокремлено головну ланку об'єкту механізму – товарну політику підприємства, результати якої і відповідають за виконання підприємством своєї місії. Даний механізм дозволяє раціоналізувати процес переходу підприємства від імпортоорієнтованої моделі функціонування до експортноорієнтованої.

Основні результати відзначаються достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності, оскільки отримані на основі використання різноманітних методів наукового дослідження, обробки значного масиву статистичних даних, опрацювання значної кількості літературних джерел та базових нормативно-правових актів.

6. Практичне значення дисертаційного дослідження.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що розроблені та запропоновані автором науково-методичні підходи до формування стратегії імпортозаміщення на промислових підприємствах, теоретичні та методичні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня практичних розробок, дають можливість підприємствам, зокрема машинобудівного комплексу, використовувати результати роботи при здійсненні стратегічного управління

на основі принципів імпортозаміщення, розширити інструментарій управління товарною номенклатурою підприємства.

Основні теоретичні та методичні положення дисертаційного дослідження впроваджені на підприємствах АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» (акт № 43/2-1474 від 28.01.2015 р.) і ПАТ «Сумське НВО ім. М. В. Фрунзе» (акт № 111.6-15 від 05.02.2015 р.).

Результати наукових розробок автора використовуються у навчальному процесі Сумського державного університету при викладанні дисциплін «Стратегічний маркетинг», «Товарна інноваційна політика», «Промисловий маркетинг» (акт від 02.02.2015 р.).

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Досліджена у дисертаційній роботі проблема формування ефективних механізмів управління стратегічним розвитком промислового підприємства на засадах імпортозаміщення є достатньо широкою та багатоаспектною. Тому відзначаючи в цілому позитивне враження від дисертаційного дослідження, високий науковий рівень його виконання й вагоме практичне значення одержаних автором результатів, слід наголосити на деяких недоліках, зауваженнях та дискусійних положеннях, що є у роботі, зокрема:

1. Дещо дискусійним є твердження автора, що стратегія імпортозаміщення повинна торкатись лише змін у складових елементах готової продукції (с. 18 дисертації, с. 5 автореферату) і при цьому не передбачає повну зміну всієї продукції в цілому. Адже у багатьох розглянутих автором визначеннях стосовно терміну «імпортозаміщення» йдеться мова саме про відмову від імпорту всієї продукції (табл. 1.2 на с. 17-18 дисертації), а не лише її складових. Окрім того, незрозуміло чому процес імпортозаміщення стосується лише зміни готової продукції, а не, наприклад, технології її виготовлення. До того ж автор у власному визначенні говорить про зміни у матеріалах, сировині та комплектуючих, однак далі вся робота торкається лише комплектуючих. Враховуючи все вищевикладене, на нашу думку, автор не достатньо обґрунтував в роботі ці аспекти.

2. На наш погляд автором не достатньо повно доведено місце стратегії імпортозаміщення серед інших стратегій підприємства (табл. 1.3 на с. 22 дисертації, с. 6 автореферату). Виникають певні сумніви стосовно того, що її місце саме серед маркетингових стратегій, а не головної стратегії розвитку підприємства. До того ж якщо і серед маркетингових, то чому не в розрізі товарних стратегій? Адже головним об'єктом реалізації даної стратегії є саме товарна політика підприємства.

3. Досліджуючи питання формування стратегії імпортозаміщення, слід було визначити межі, критерії, відповідно яких імпортозаміщення є доцільним чи вкрай необхідним, посилаючись на теорії абсолютних чи порівняльних переваг виробництва, теорії міжнародної торгівлі. Характеризуючи політику імпортозаміщення на рівні країни та підприємства, слід також враховувати систему її цілей, які мають бути пріоритетними на макро- та мікрорівні. Дещо незрозумілим є висновок авторки про те, «...що при збереженні імпортоємності вітчизняної продукції та при економічному зростанні країни макроекономічні проблеми лише ускладнюватимуться» (с. 44 дисертації).

4. На нашу думку, обґрунтування та позиціонування стратегії імпортозаміщення промислових підприємств (с. 35 дисертації), зокрема, для АТ «Насосенергомаш», як підґрунтя переходу до експортоорієнтованої діяльності, є не зовсім вдалим та викликає певні дискусійні моменти. Доцільніше говорити про розвиток вітчизняного виробництва та збереження експортної діяльності в тих обсягах, що здійснює підприємство (так, у 2013 р. в АТ «Сумський завод «Насосенергомаш» частка експорту в структурі реалізованої продукції становила 96,8%). Більше того, аналіз географічної структури експорту підприємства свідчить та підтверджує високу конкурентоспроможність його продукції. Тому серед складових стратегій розвитку підприємства має бути збереження експорту поряд з формуванням стратегії імпортозаміщення.

5. У запропонованому автором методичному підході до аналізу доцільності впровадження стратегії імпортозаміщення передбачається

поєднання інструментів трьох видів аналізу (с. 76 дисертації). Однак майже не показано як саме результати цих аналізів зводяться в один результуючий критерій. І не зрозуміла послідовність їх проведення, чи вони проводяться одночасно, чи в якійсь певній послідовності.

6. На рис. 2 с. 8 автореферату автором передбачається зворотній зв'язок на кожному з запропонованих етапів. Дещо дискусійним є його необхідність. До того ж автор зовсім не враховує фінансові результати діяльності підприємства при аналізі доцільності впровадження стратегії імпортозаміщення. Хоча саме прибуток є головним показником діяльності комерційного підприємства.

7. На рис. 3 с. 10 автореферату дисертант пропонує використовувати матрицю, яка будується за двома показниками, але враховує при цьому ще два, які повинні ще до побудови на матриці відсіювати ті варіанти, які є не прийнятними з точки зору ризику та дохідності. Однак виходячи з етапності запропонованого методичного підходу до обґрунтування вибору напрямів реалізації стратегії імпортозаміщення ці показники розраховуються самими останніми. Тому незрозуміло, яким чином вони можуть слугувати попередніми критеріями.

8. Пропозиції автора щодо необхідності розширення системної державної підтримки та застосування програми протекціонізму вітчизняним виробникам є дискусійними та потребують більшого обґрунтування. Тому що, з одного боку, такі заходи мають дійсно сприяти реалізації стратегії імпортозаміщення, а з іншого – входять в протиріччя з вимогами Угоди членства України в СОТ, відповідно до якої протекційні заходи входять до «червоної скриньки» (розділ 1).

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам МОН України.

Дисертаційна робота Ващенко Т.В. на тему «Організаційно-економічні засади формування стратегії імпортозаміщення промислового підприємства», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності), виконана на високому науковому рівні і є завершеною науково-дослідницькою працею.

Представлені в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації в комплексі розв'язують науково-прикладну задачу вдосконалення теоретико-методичних підходів до формування та реалізації стратегії імпортозаміщення на промислових підприємствах й практичних аспектів стратегічного управління підприємством на основі концепції імпортозаміщення.

Зміст дисертаційної роботи відповідає її меті, для досягнення якої поставлені здобувачем наукові задачі є цілком вирішені. Мета дослідження досягнута дисертантом у повному обсязі. Дисертація написана грамотно, із дотриманням чіткого наукового стилю та логіки економічного дослідження. Основні положення дисертаційної роботи, задекларовані здобувачем, містять елементи наукової новизни, рівень яких («вперше», «удосконалено», «дістали подальшого розвитку») визначено коректно та змістовно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Тема дисертаційного дослідження є актуальною. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Наукові положення, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими та аргументованими, містять наукову новизну та пройшли необхідну апробацію на науково-практичних конференціях. У публікаціях здобувача знайшли відображення всі положення дисертаційної роботи, що виносяться на захист.

Автореферат за змістом відповідає основним положенням дисертації й надає повну інформацію про проведену роботу, розкриваючи зміст наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист, і вичерпно характеризуючи мету, завдання, об'єкт та предмет дисертаційного дослідження.

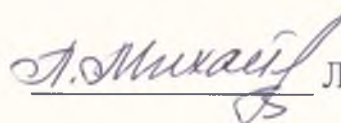
За новизною та практичною цінністю одержаних результатів дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України до дисертацій, а саме

п.п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Враховуючи зазначене вище, можна стверджувати, що в цілому Ващенко Тетяна Володимирівна за виконану дисертаційну роботу на тему «Організаційно-економічні засади формування стратегії імпортозаміщення промислового підприємства» заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності та
євроінтеграції Сумського національного
аграрного університету,
доктор економічних наук, професор

 Л.І. Михайлова

« 17 » вересня 2015 р.

Особистий підпис д.е.н., професора

Л. І. Михайлової засвідчую:

Вчений секретар СНАУ

О.М.Маслак